Lisa 1
KINNITATUD
Keskkonnaameti
peadirektori 1.06.2026
käskkirjaga nr 1-1/26/95

KESKKONNAKOMPLEKSLOA KOHUSTUSEGA KÄITISTE KESKKONNAALASE KONTROLLI ÜLERIIGILINE KAVA JA PROGRAMM

Keskkonnakompleksloa (edaspidi kompleksloa) kohustusega käitiste keskkonnaalase kontrolli üleriigilise kava ja programmi (edaspidi *kontrolli kava*) õiguslik alus on tööstusheite seaduse (*THS*) § 156 lõige 3 ja § 157 lõige 1. Kontrolli kava on aluseks kompleksloa kohustusega käitiste kontrolli korraldamisel ja läbiviimisel.

Kontrolli kava sisaldab:

1. üldhinnangut kompleksloa kohustusega käitistega seotud oluliste keskkonnaküsimuste kohta;
2. korrapärase keskkonnaalase kontrolli programmi koostamise, sealhulgas riskipõhise hindamise ja korrapärase kontrolli läbiviimise toimingud hõlmavad:
   2.1 käitiste korrapärase kontrollimise ajakava eri käitiseliikide kaupa koos nende kontrollimise sagedusega;
   2.2 erakorraliste kontrollide läbiviimine;
   2.3 korrapärase kontrolli käigus rakendatavate kontrollimeetmete näidisloetelu;
   2.4 korrapärase kontrolli käigus võetavate proovide ja läbiviidavate või akrediteeritud laborist tellitud mõõtmiste näidisloetelu;
   2.5 korrapärase kontrolli läbi viimise toimingud.
3. erakorralise keskkonnaalase kontrolli läbiviimise toimingud;
4. viidet keskkonnaotsuste infosüsteemile KOTKAS (https://kotkas.envir.ee/), kus avaldatakse kompleksluba omavate käitiste loetelu;
5. koostööpõhimõtteid keskkonnaalase kontrolli teostamisel.

Kontrolli kava ja programmi koostamist korraldab Keskkonnaameti keskkonnakasutuse järelevalve osakond. Kava ja programmi kinnitab peadirektor ning see avalikustatakse Keskkonnaameti veebilehel.

Kontrolli kava ja programm vaadatakse üle koos ja vajaduse korral ajakohastatakse vähemalt iga kolme aasta järel selle koostamisest või ülevaatamisest arvates (THS § 156 lõige 4 ja § 157 lõige 4).

1. Üldhinnang kompleksloa kohustusega käitistega seotud oluliste keskkonnaküsimuste kohta

THS ja kompleksloaga sätestatud nõuete eesmärk on saavutada inimese tervise ja keskkonna kui terviku kaitse kõrge tase, pidevalt vähendada saasteainete heidet õhku (sh CO_2), vette ja pinnasesse, vältida jäätmete tekkimist, parandada ressursitõhusust ning edendada ringmajandust.

Käitiste kontrollimisel keskendutakse olulistele keskkonnaaspektidele (ettevõtte tegevuste, toodete või teenuste erinevad tahud, mis mõjutavad keskkonda ja inimese tervist – õhku, vett, pinnast jm, põhjustades reeglina negatiivseid tagajärgi) ja nendega seotud nõuetele (*key environmental issues*), mis on otsekohalduvad ja määratud käitise kompleksloaga ning mille aluseks on kontrollitava sektori parima võimaliku tehnika (edaspidi PVT) viitedokumendid (*BREF*) ja nende põhjal Euroopa Komisjoni rakendusotsustega vastu võetud PVT-järeldused

(*BATC*). BREF-id ja BATC-id on leitavad Keskkonnaministeeriumi kodulehelt tööstusheite valdkonna alt (sh Eesti koostatud dokumendid) https://envir.ee/ringmajandus/toostusheide-ja-kemikaalid/pvt ning Euroopa Komisjoni IPPC büroo veebilehelt „Reference Documents“ https://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference ja Euroopa Liidu Teatajast.

Kompleksloa kohustusega käitisi kontrollib Keskkonnaameti keskkonnakasutuse järelevalve osakond, kaasates loa halduri ja vajadusel valdkondlike meeskonnaliikmeid. Keskkonnakasutuse järelevalve osakonna keskkonnakaitseinspektor võtab üldiselt kokku tegevuse vastavuse kompleksloa ja otsekohalduvatele nõuetele ning hindab PVT ning ületamiste puhul rikkumise olulisust. Käitise keskkonnaalase kontrolli kohta vormistatakse vastavalt THS § 155 lõikele 5 kontrolliaruanne (edaspidi aruanne) Objekti kontrollimise andmekogu süsteemis OKAS-2 kontrollivormil (KV).

Kompleksloa kohustusega käitiste kontrollimisel selgitatakse käitaja tegevusest põhjustatud muutusi välisõhu, vee või pinnase kvaliteedis ning kontrollitakse käitise tegevuse vastavust kompleksloa, THS ja muude käitise tegevusele kohalduvate õigusaktide nõuetele.

2. Korrapärase keskkonnaalase kontrolli programmi koostamise, sealhulgas riskipõhise hindamise ja korrapärase kontrolli läbiviimise toimingud

Kontrolliprogramm on ühendatud kontrollikavaga ja koostatud lähtudes THS-is sätestatust.

2.1 Korrapärase kontrollimise ajakava eri käitiseliikide kaupa koos nende kontrollimise sagedusega

Kompleksloa kohustusega käitisi kontrollitakse korrapäraselt sõltuvalt nende keskkonnariski tasemele kord 12, 24 või 36 kuu jooksul. Veisekasvatuste puhul, kuni nad on kompleksloa kohustusega, võib erandina kontrolli tihedus olla ka 48 või 60 kuud. Kui veisekasvatused kompleksloa kohustusest välja arvatakse, ei rakendu neile enam THS alusel kontrollimise nõue. Käitise riskihindamist viib läbi inspektor, kasutades integreeritud riskihindamise „Euroopa easyTools“ metoodikat (Lisa 4). Riskihindamisel arvestatakse käitise tegevuse mõjudega inimese tervisele, heaolule, varale, kultuuripärandile, samuti võimaliku keskkonnaohu tekkimise tõenäosust. Käitiste keskkonnariske hinnatakse peale igat korralist kompleksloa kontrolli. Riskide hindamine viiakse veisekasvatuse puhul läbi ka juhul, kui kontrolli tulemuste põhjal on näha, et potentsiaalne uus sagedus on 48 või 60 kuud.

Uute käitiste keskkonnariskide hindamine toimub käitise kompleksloa saamisest järgneval aastal. Käitise keskkonnariskide arvutamise tööleht (Lisa 5) lisatakse aruande juurde ning hindamise tulemus kajastatakse kontrolliaruandes.

Kõikide käitiste riskihindamise tulemuste alusel koostatakse kontrolli programm ehk käitiste korrapärase kontrollimise ajakava (Lisa 2). Korrapärane kontroll ühildatakse loa nõuete läbivaatamisega, mida viib läbi loa haldur.

2.2 Erakorraliste kontrollide läbiviimine

Lisaks käitiste korrapärastele kontrollidele teostatakse erakorralisi kontrolle, mis toimuvad kaebuste, tõsiste keskkonnaalaste avariide või vahejuhtumite uurimiseks ning muudel juhtudel, millega võib kaasneda loa nõuete täitmata jätmine või mis võivad põhjustada ohtu keskkonnale ja inimese tervisele. Keskkonda oluliselt mõjutava avarii või vahejuhtumi kontrollimisel hinnatakse tagajärgede minimiseerimiseks ja edasiste vahejuhtumite ära hoidmiseks kasutusele võetud meetmete rakendamist. Erakorralist kompleksloa kontrolli võib vajaduse korral läbi viia ka enne loa väljaandmist, läbivaatamist või ajakohastamist.

Erakorralist kontrolli viiakse läbi esimesel võimalusel, sealhulgas töövälisel ajal, nädalavahetusel või nädala sees õhtusel ajal. Erakorralise kontrolli kohta vormistatakse tavapärane kontrolli protokoll ehk mitte täismahus kontrolliaruanne.

Kui korrapäraseid kontrolle tehakse käitistes ette teatamisega, siis erakorralised kontrollid toimuvad lähtudes korrakaitseseadusest.

2.3 Korrapärase kontrolli käigus rakendatavate kontrollimeetmete näidisloetelu

Kontrollkäigule käitises eelneb käitise tegevuse eelanalüüs, mis toimub kättesaadavate dokumentide ja andmete põhjal. Selleks on riiklikud andmebaasid, käitaja poolt esitatavad aruanded, omaseire tulemused, riiklik seire, kompleksluba jms. Kui käitise tegevuse nõuetele vastavuse hindamiseks on vajalik, küsitakse täiendavaid lisaandmeid vastavalt THS § 59 lõikele 4 ja §-le 160. Vajadusel tehakse käitise tegevuse eelanalüüsi põhjal või kontrolli järel märge kontrollmõõtmiste (vesi, õhk, pinnas, lõhn, müra) tellimise vajaduse kohta, kui on põhjendatud kahtlus, et ei ole tagatud keskkonna kvaliteedi või loast tulenevate nõuete täitmine.

Kontrolli meetmeteks on asjakohase teabe kogumine, analüüsimine, põhjuslike seoste loomine, õigusaktidest tulenevate ja kompleksloa nõuetele vastavuse kontrollimine ning kontrolliaruandes dokumenteerimine. Samuti eeltöö käigus selgunud asjaolude täpsustamine, visuaalne vaatlus, indikatiivsete mõõtmiste või laborimõõtmiste tegemine (ka proovi võtmine), hinnangute andmine, andmete vastavuse hindamine ja analüüsimine või ristkontrolli teostamine.

Kohapealsel ülevaatusel kasutatavad kontrollimeetmed sõltuvad eelanalüüsi käigus selgunud asjaoludest ja käitise tegevuse iseloomust. Kohapealsel ülevaatusel rakendatavad kontrollmeetmed on järgmised:

1) käitise visuaalne kontroll;
2) eelanalüüsi käigus selgunud asjaolude täpsustamine;
3) hinnatakse käitise vastavust kompleksloale ja õigusaktidest tulenevatele nõuetele;
4) käitaja poolt esitatavate aruannete ja heiteseire tulemuste analüüs;
5) käitise aruandluse ja järelmeetmeid käsitlevate dokumentide kontroll;
6) käitises kasutatava tehnika ja käitise keskkonnajuhtimissüsteemi kontroll;
7) käitise omaseire piisavuse kontroll;
8) vajaduse korral kontrollproovide võtmine ja mõõtmiste teostamine või ekspertiisi tellimine;
9) olukorra jäädvustamine pilti või heli salvestava seadmega.

Korrapärase kontrolli tulemused vormistatakse kontrolliaruandena, milles esitatakse kontrolli tulemused. Inspektor kirjeldab tegevuse vastavust loale ja õigusaktidest otsekohalduvatele nõuetele ning järeldused edasiste meetmete võtmise vajaduse kohta. Haldur kirjeldab loa nõuete piisavust või nende muutmise vajadust.

2.4 Korrapärase kontrolli käigus võetavate proovide ja läbiviidavate või akrediteeritud laborist tellitud mõõtmiste näidisloetelu:

1) välisõhu mõõtmised – vastavalt kehtivale korrale viiakse vajadusel läbi (tellitakse) saasteainete kontsentratsioonide, heitkoguste või lõhnaaine mõõtmised emissiooniallikast või vastuvõtja juures. Samuti välisõhu kvaliteedi mõõtmised väljaspool käitise tootmisterritooriumi piiri;
2) veeproovide võtmine – selgitamaks käitise tegevusest põhjustatud muutuseid pinna-, põhja-, reo- ja heitvee kvaliteedis;
3) pinnaseproovid – muutuste selgitamiseks põhjasetetes või pinnases, näiteks reostus naftaproduktidega, muude kemikaalidega või põllumajandusest tuleneva saastatuse määramiseks;
4) kemikaaliproovid – toodetava ja kasutatava aine määramine, selgitamaks välja ohtlikkus. Samuti ainete ja segude vastavushindamine, selgitamaks välja, kas kemikaal koosneb ohutuskaardil märgitud komponentidest või aine/segu on identifitseeritud vastavalt REACH- ja CLP-määrusele õigesti;
5) vedelkütuste kvaliteet - kütuste vastavushindamine;

6) ebameeldiva või ärritava lõhnaaine esinemisel lähtutakse atmosfääriõhu kaitse seadusega sätestatust. Probleemi tuvastamisel tehakse käitajale ettepanek lõhnaaine vähendamise tegevuskava koostamiseks. Juhul, kui käitaja ei ole nõus vabatahtlikult lõhnaaine tegevuskava koostama, on põhjendatud juhul vajalik teostada (tellida) lõhnaainete heitkoguste modelleerimine või mõõtmine;
7) jäätmeproovide võtmine – jäätmete prügilakõlbulikkuse hindamiseks ja jäätmete ohtlike omaduste määramiseks.

Aruande eelanalüüsi faasis või kontrolli järeldustes tehakse märge kontrollmõõtmiste (vesi, õhk, pinnas, lõhn, müra) tellimise vajaduse ja/või võtmise kohta, kui keskkonnaseire tulemuste põhjal või lähteolukorra aruandest selgub, et ei ole tagatud keskkonna kvaliteet või loast tulenevate nõuete täitmine.

2.5 Korrapärase kontrolli läbi viimise toimingud

Keskkonnaalane kontroll koosneb kolmest etapist: käitise eelanalüüs, kontrollkäik käitisesse ja korrapärase kontrolli kontrolliaruande koostamine, mis sisaldab järeldusi käitise tegevuse nõuete vastavusele ning otsust rakendatavate järelevalvemenetluste kohta. Korrapärasel kontrollil hinnatakse käitise tegevust vastavalt kompleksloaga käitiste kontrolli teostamise koostööpõhimõtetele (Lisa 3) ja OKAS-2s kontrolli nõuete infomullide juhistele.

Korrapärase kontrolli kohta koostatud aruande mustand esitatakse käitajale faktivigade vältimise eesmärgil tutvumiseks kahe kuu jooksul käitise kohapealsest kontrollimisest arvates. Kontrolli käigus juhitakse käitaja tähelepanu vajadusele tähistada ärisaladust sisaldav teave, et mitte kajastada seda aruandes kolmandatele isikutele kättesaadavana. Nelja kuu jooksul kohapealsest kontrollimisest arvates edastatakse käitajale kinnitatud aruanne koos halduri poolt koostatud otsusega. Aruanne avalikustatakse keskkonnaotsuste infosüsteemis KOTKAS vastava loa juures.

Juhul, kui kompleksloa kontrolli tulemusena tuvastatakse mistahes keskkonnanõuete mittevastavus, teavitab käitist kontrollinud inspektor sellest viivitamatult nõuete rikkujat ning lähtudes asjaoludest teeb otsuse haldusmenetluse ja/või süüteomenetluse alustamise vajalikkuse osas.

3. Erakorralise kontrolli läbiviimise toimingud

Erakorralisi kontrolle teostatakse kohapeal või andmeanalüüsi kaudu selleks, et järelevalve korras võimalikult kiiresti ja vajaduse korral ka enne loa väljaandmist, läbivaatamist või ajakohastamist uurida tõsiseid keskkonnaalaseid kaebusi, avariisid või vahejuhtumeid või loa nõuete täitmata jätmist või kokkuleppel Keskkonnaameti strateegia- ja analüüsiosakonnaga kontrollida saastetasude asendamise lepingu täitmise lõpparuannet.

Erakorraline kontroll teostatakse esimesel võimalusel peale tõsistest keskkonnaalastest avariidest või vahejuhtumitest teada saamist. Keskkonda oluliselt mõjutava avarii või vahejuhtumi kontrollimisel hinnatakse tagajärgede minimeerimiseks ja edasiste vahejuhtumite ära hoidmiseks võetud meetmete rakendamist.

Erakorralise kontrolli teostamisel lähtutakse korrakaitseseaduse ja teiste õigusaktidega sätestatud nõuetest. Näiteks juhul, kui käitaja ei täida THS § 26 lõige 1 punktis 2 sätestatud kohustust saastatus likvideerida, rakendab inspektor haldussundi vastavalt korrakaitseseaduses ja haldusmenetluse seaduses sätestatud nõuetele.

Inspektor edastab saastatuse info keskkonnavastutuse seadusega sätestatud juhtumitel keskkonnavastutuse ülesannetega tegelevale teenuse juhile, kes korraldab saastatuse likvideerimiseks vajalikud tegevused. Saastetasude asendamise ning keskkonna- ja saastetasudega seotud info antakse edasi strateegia- ja analüüsiosakonnale, kes vajadusel teavitab käitajat maksekohustuse tekkimisest ja saastetasude asendamise lepingu lõpparuande täitmisest.

4. Kompleksloaga käitiste loetelu ja kontrolliaruannete avaldamine veebilehel

Kompleksluba omavate käitiste loetelu on leitav keskkonnaotsuste infosüsteemist KOTKAS aadressil https://kotkas.envir.ee/ (KESKKONNAKAITSELOAD > Keskkonnakaitselubade register > Liik "Keskkonnaluba, sh kompleksluba" > Valdkond „Tööstusheide ehk kompleksluba").

2019. aasta ja uuemad aruanded on leitavad keskkonnaotsuste infosüsteemist KOTKAS aadressil https://kotkas.envir.ee/ (KESKKONNAKAITSELOAD > Keskkonnakaitselubade register > kasutades otsingut: Loa number, omaja või asukoht > klõpsates otsingutulemuses loa numbrile ja liikudes loa juures sakile Dokumendid > Järelevalve aruanded).

5. Koostööpõhimõtted korrapäraste kontrollide teostamisel

Keskkonnakaitseinspektor kontrollib käitise tegevuse vastavust kompleksloale ja asjaomastele õigusaktidele. Kompleksloa korrapärase kontrolli algatab ja juhib inspektor kontrolli programmi alusel ning korraldab kontrolliaruande koostamist kaasates loa haldurit, kes omakorda kaasab vajaduspõhiselt valdkondlike meeskonnaliikmeid. Kontrollide läbiviimisel lähtutakse kompleksloaga käitiste kontrolli teostamise koostööpõhimõtetest (Lisa 3) ja OKAS-2s kontrolli nõuete infomullide juhistest. Loa haldur koos valdkondlike meeskonnaliikmetega vaatab korrapärasel kontrollil läbi kompleksloa nõuded juhindudes THS §-st 49 ja koostab sellekohase otsuse. Juhul, kui ilmnevad THS § 49 lõikest 2 ja §-st 50 kirjeldatud asjaolud, algatab loa andja loa muutmise menetluse koormava haldusakti andmiseks. Kui loa muutmine ei ole vajalik, teeb loa andja selle kohta eraldi otsuse (THS § 49 lõige 5).